

Εισαγωγή στη Νεοελληνική Ιστορία

Ενότητα 13η: Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή

Ελευθερία Μαντά,
Λέκτορας Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

13. Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή

Περιεχόμενα ενότητας

13.1 Η άφιξη του στρατού στη Σμύρνη

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις

13.3 Η τύχη της Ανατολικής Θράκης

13.4 Εσωτερικές εξελίξεις

13.5 Οι διαπραγματεύσεις στη Λοζάνη

Σκοποί ενότητας

Σκοπός της Ενότητας είναι να παρουσιάσει στον αναγνώστη τις εσωτερικές και διεθνείς εξελίξεις που καθόρισαν την πορεία της Μικρασιατικής εκστρατείας και οδήγησαν στην καταστροφή του ελληνισμού της Μικράς Ασίας και στην υπογραφή της Συνθήκης της Λοζάνης.

Λέξεις-κλειδιά ενότητας

Μικρασιατική εκστρατεία

Μικρασιατική καταστροφή

Συνθήκη Λοζάνης

Σμύρνη

Ανατολική Θράκη

Κίνημα του Στρατού και του Στόλου

13.1 Η άφιξη του στρατού στη Σμύρνη (1/2)

Τέλη Απριλίου 1919: Συμμαχική εντολή για την αποστολή ελληνικού εκστρατευτικού σώματος στη Σμύρνη.

Η ελληνική απόβαση πραγματοποιήθηκε στις 2/15-5-1919.

Ο στρατός έγινε δεκτός από τους Έλληνες με ενθουσιασμό, ως 'λυτρωτής'. Οι μουσουλμάνοι της πόλης -πολλοί πρόσφυγες από Κρήτη, Θεσσαλία και Μακεδονία- ένωσαν απειλή και φόβο.

13.1 Η άφιξη του στρατού στη Σμύρνη (2/2)

Στην πόλη εγκαταστάθηκε η Ύπατη Αρμοστεία Σμύρνης, με επικεφαλής τον Αριστεΐδη Στεργιάδη.

Το ζητούμενο ήταν να κερδηθεί η εμπιστοσύνη των μουσουλμάνων κατοίκων της πόλης και των περιχώρων. Οι οδηγίες του Βενιζέλου μιλούσαν για σεβασμό όλων των εθνοτήτων και αποφυγή κάθε παρεκτροπής, κάτι που δεν επιτεύχθηκε όμως απόλυτα.

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις (1/10)

Μέχρι το καλοκαίρι 1920 ο στρατός είχε επεκτείνει τις περιοχές που ήλεγχε προς το εσωτερικό και είχε σταθεροποιήσει σημαντικά την παρουσία του, αλλά αντιμετώπιζε διαρκώς επιθέσεις από ομάδες ατάκτων και το μίσος των μουσουλμάνων κατοίκων.

Ο στρατός της Σμύρνης αντιμετώπιζε κυρίως την άνοδο του τουρκικού εθνικισμού, που οφειλόταν:

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις (2/10)

- i. Στην απόβαση ξένων εκστρατευτικών σωμάτων (Έλληνες, Άγγλοι, Γάλλοι, Ιταλοί) στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία θεωρήθηκε ως ‘εθνική ντροπή’.
- ii. Στις διαδοχικές προγενέστερες εδαφικές συρρικνώσεις της αυτοκρατορίας, την άφιξη πολυάριθμων προσφύγων και τον κίνδυνο περαιτέρω μόνιμου κατατεμαχισμού.
- iii. Στην παρακμή της σουλτανικής κυβέρνησης στην Κωνσταντινούπολη.

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις (3/10)

Ενόψει της υπογραφής της Συνθήκης των Σεβρών, οι σύμμαχοι επιθυμούσαν αφενός να αυξήσουν τις πιέσεις προς την οθωμανική κυβέρνηση για να γίνουν ευκολότερα αποδεκτοί οι όροι της, αφετέρου να προασπίσουν τα συμφέροντά τους στην αυτοκρατορία. Ο ελληνικός στρατός ήταν το κατάλληλο όπλο και δόθηκε τότε η άδεια να διευρυνθεί η ελληνική ζώνη κατοχής. Τον Ιούνιο 1920 ξεκίνησε η ελληνική προέλαση προς το εσωτερικό, ανατολικά και βόρεια, που έφτασε σε βάθος 100-150 χλμ. και μέτωπο 400 χλμ.

Η ελληνική προέλαση και η υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών θεωρήθηκαν ως νέα ταπείνωση της σουλτανικής κυβέρνησης και αύξησαν περαιτέρω τη δύναμη του κεμαλισμού.

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις (4/10)

Για τους Τούρκους, ο πόλεμος γινόταν πλέον αγώνας για τη σωτηρία της χώρας τους.

Ακόμη και μετά την κυβερνητική αλλαγή στην Ελλάδα (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1920) ο πόλεμος συνεχίστηκε και ενισχύθηκε το μέτωπο με νέα επιστράτευση.

Την άνοιξη του 1921, η ελληνική επιθετική στρατηγική προβλήθηκε ως το τελικό χτύπημα, το 'καίριο πλήγμα' στην τουρκική πλευρά πριν από την οριστική συνθηκολόγηση.

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις (5/10)

Οι προσδοκίες διαψεύστηκαν λόγω της υπέρμετρης διεύρυνσης του μετώπου και της αντίστασης των τουρκικών μονάδων που είχαν ισχυροποιηθεί. Η προέλαση στην εχθρική ενδοχώρα δημιούργησε περισσότερα προβλήματα από όσα αναμένονταν.

Μάιος 1921: Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος Α΄ έφτασε στη Σμύρνη για να διευθύνει τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Ιούλιος 1921: Με βάση την εκτίμηση ότι χρειαζόταν λίγο για την ήττα του τουρκικού στρατού, αποφασίστηκε η προέλαση μέχρι την Άγκυρα, κέντρο ισχύος του Κεμάλ.

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις (6/10)

Το πλήγμα θα ήταν στρατιωτικό και πολιτικό, αφού θα έπληττε τη δύναμη κρούσης και το ηθικό του Κεμάλ.

Η ελληνική προέλαση ως τον Σαγγάριο και οι ήττες στα τέλη Αυγούστου σήμαναν την εγκατάλειψη του αρχικού σχεδίου και την υποχώρηση του στρατού στην προηγούμενη αμυντική γραμμή του Ιουλίου. Οι απώλειες των Ελλήνων ήταν μεγάλες, τα πυρομαχικά είχαν εξαντληθεί, ο ανεφοδιασμός ήταν ελλιπής, τα κρούσματα απειθαρχίας και λιποταξιών αυξάνονταν.

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις (7/10)

Το χειμώνα 1921-22 η ελληνική κυβέρνηση αναζήτησε πολιτική λύση για μία 'έντιμη απεμπλοκή' και διπλωματική στήριξη στο εξωτερικό, χωρίς όμως επιτυχία, καθώς τα δεδομένα είχαν μεταβληθεί:

- i. Η Αγγλία, αναγνωρίζοντας τα νέα δεδομένα, προσανατολιζόταν στη λύση μιας νέας συνθήκης ειρήνης με τον Κεμάλ.
- ii. Η Γαλλία, δύσπιστη απέναντι στην ικανότητα του ελληνικού στρατού να κερδίσει τον πόλεμο, είχε στραφεί προς την υποστήριξη των Τούρκων εθνικιστών και είχε υπογράψει τη Συμφωνία της Άγκυρας (Franklin-Bouillon, Οκτώβριος 1921) για την αποχώρηση των γαλλικών στρατευμάτων.

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις (8/10)

iii. Το σοβιετικό καθεστώς είχε πρώτο συνάψει με τον Κεμάλ Σύμφωνο Φιλίας και Συνεργασίας (Μάρτιος 1921) για την προστασία των νότιων συνόρων της χώρας.

Η Διασυμμαχική Συνδιάσκεψη στο Παρίσι πρότεινε (Μάρτιος 1922) μια συνθήκη ειρήνης που προέβλεπε αποχώρηση της Ελλάδας από τη Σμύρνη και τη μισή σχεδόν ανατολική Θράκη. Την προστασία των χριστιανικών μειονοτήτων θα αναλάμβανε η Κοινωνία των Εθνών. Οι Έλληνες φάνηκαν πρόθυμοι να δεχθούν την ανακωχή και τους όρους. Την πρόταση απέρριψε ο Κεμάλ, που απαιτούσε άνευ όρων αποχώρηση του ελληνικού στρατού πριν από οποιαδήποτε συζήτηση.

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις (9/10)

13/26-8-1922: Ξεκίνησε η γενική τουρκική αντεπίθεση, το ελληνικό μέτωπο διασπάστηκε και η άμυνα κατέρρευσε, η ελληνική υποχώρηση μετατράπηκε σε άτακτη φυγή συμπαρασύροντας και τον πληθυσμό.

26-8/8-9-1922: Το Γενικό Επιτελείο και ο Αρ. Στεργιάδης εγκατέλειψαν τη Σμύρνη. Την επομένη το τουρκικό ιππικό και ομάδες ατάκτων μπήκαν στην πόλη. Ως τις 13 Σεπτεμβρίου είχαν πραγματοποιηθεί πολυάριθμες σφαγές και η πόλη πυρπολήθηκε.

Η Μικρά Ασία είχε ολοκληρωτικά και οριστικά χαθεί.

13.2 Οι πολεμικές επιχειρήσεις (10/10)

Τα ίδια συνέβησαν και σε άλλες πόλεις της Μικράς Ασίας και του Πόντου, από όπου οι Έλληνες εκδιώχθηκαν χωρίς προειδοποίηση και χωρίς να τους επιτραπεί να συλλέξουν τα υπάρχοντά τους.

Οι πρόσφυγες από τον Πόντο συγκεντρώθηκαν στα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας (Σαμψούντα, Κερασούντα) σε μια προσπάθεια να διαπεραιωθούν με πλοία προς την Κωνσταντινούπολη και μετά στην Ελλάδα, υπό άθλιες συνθήκες. Με τη μεσολάβηση των συμμαχικών αρχών στην Κωνσταντινούπολη επιτεύχθηκε ελληνοτουρκική συμφωνία για τη μεταφορά τους, επιχείρηση που κράτησε μέχρι τα μέσα του 1923.

13.3 Η τύχη της Ανατολικής Θράκης (1/2)

Από τα τέλη Ιουλίου 1920 η Στρατιά Θράκης κατείχε όλη την περιοχή μέχρι την Τσατάλτζα, δυτικά της Κωνσταντινούπολης. Η ελληνική κυριαρχία αναγνωρίστηκε από τη συνθήκη των Σεβρών (1920), με δικαίωμα οικονομικής εξόδου της Βουλγαρίας στο Αιγαίο μέσω του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης. Ύπατος αρμοστής της περιοχής ορίστηκε ο Αντώνιος Σαχτούρης.

13.3 Η τύχη της Ανατολικής Θράκης (2/2)

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και την υπογραφή (29-9/11-10-1922) της *ανακωχής των Μουδανιών*, ο ελληνικός στρατός υποχρεώθηκε να αποχωρήσει από την ανατολική Θράκη εντός 15 ημερών και να περιοριστεί δυτικά του Έβρου ποταμού. Η περιοχή θα περνούσε υπό συμμαχικό έλεγχο και εντός 30 ημερών οι πολιτικές εξουσίες θα μεταβιβάζονταν στις τουρκικές αρχές. Εντός αυτού του διαστήματος ο ελληνικός πληθυσμός όφειλε να εγκαταλείψει την περιοχή.

Έτσι, μέσα στον Οκτώβριο 1922 περίπου 200.000 πρόσφυγες πέρασαν υπό άθλιες συνθήκες στη δυτική Θράκη και τη Μακεδονία.

13.4 Εσωτερικές εξελίξεις (1/3)

Στις 12/25-9-1922 εκδηλώθηκε στρατιωτικό κίνημα του στρατού με επικεφαλής τους συνταγματάρχες Νικ. Πλαστήρα και Στυλ. Γονατά, οι δυνάμεις των οποίων ξεκίνησαν με πλοία από τη Χίο και τη Μυτιλήνη προκειμένου να καταλάβουν την Αθήνα, να ανατρέψουν την κυβέρνηση και να επιτύχουν την απομάκρυνση του βασιλιά Κωνσταντίνου από τον θρόνο, πράγμα που έγινε στις 14/27-9-1922. Βασιλιάς αναγορεύθηκε ο πρωτότοκος γιος του Κωνσταντίνου, Γεώργιος Β΄.

13.4 Εσωτερικές εξελίξεις (2/3)

Μέσα σε έντονο κλίμα οργής για την καταστροφή και την ανάγκη αναζήτησης των υπαιτίων, έγινε η σύλληψη των κορυφαίων στελεχών της αντιβενιζελικής κυβέρνησης Πρωτοπαπαδάκη και η παραπομπή τους σε δίκη με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας. Παρά τις αναμφισβήτητες ευθύνες τους για τη Μικρασιατική Καταστροφή, η παραπομπή τους με το συγκεκριμένο κατηγορητήριο και η καταδίκη τους υπήρξαν πράξεις «εθνικής σκοπιμότητας», όπως παραδέχθηκαν αργότερα πρωταγωνιστές της εποχής.

13.4 Εσωτερικές εξελίξεις (3/3)

Η απόφαση του στρατοδικείου ανακοινώθηκε από τον πρόεδρό του στις 15/28-11-1922· έκρινε ένοχους όλους τους κατηγορούμενους και καταδίκασε παμψηφεί σε θάνατο «τους Έξι». Παρά τη γενική κατακραυγή και τις διεθνείς παρεμβάσεις, εκτελέστηκαν μία μέρα αργότερα.

13.5 Οι διαπραγματεύσεις στη Λοζάνη (1/5)

Η Συνδιάσκεψη της Λοζάνης ξεκίνησε στις 7/20-11-1922, με τη συμμετοχή Αγγλίας, Γαλλίας, Ιταλίας και επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας τον Ελ. Βενιζέλο. Αντίπαλος της Ελλάδας δεν ήταν πια η Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά η νικήτρια νέα Τουρκία του ισχυρού Κεμάλ, που είχε απαιτήσεις. Επικεφαλής της αντιπροσωπείας της ήταν ο ικανός διπλωμάτης Ισμέτ Ινονού.

Στις 30-1-1923 υπογράφηκε η Σύμβαση περί υποχρεωτικής ανταλλαγής των πληθυσμών.

13.5 Οι διαπραγματεύσεις στη Λοζάνη (2/5)

Το μέτρο ήταν πρωτόγνωρο για τα δεδομένα της εποχής, αντανakλούσε την επιθυμία όλων για αντιμετώπιση του ζητήματος των μειονοτήτων. Για πρώτη φορά καθιέρωνε μαζική μετακίνηση πληθυσμών και είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα.

Η πραγματικότητα όμως, όπως είχε διαμορφωθεί από τους Βαλκανικούς Πολέμους ακόμη, με την άφιξη χιλιάδων προσφύγων των οποίων την επιστροφή η Τουρκία αρνιόταν να δεχτεί, δεν άφηνε πολλά περιθώρια στην ελληνική αντιπροσωπεία.

13.5 Οι διαπραγματεύσεις στη Λοζάνη (3/5)

Από ελληνικής πλευράς η αποχώρηση είχε ήδη συντελεστεί· αυτό που έμενε ήταν η αναχώρηση από την Ελλάδα των 350 χιλ. περίπου ανταλλάξιμων μουσουλμάνων. Παρέμειναν μόνο οι 106.000 μη ανταλλάξιμοι της Θράκης.

Από την άλλη πλευρά, η υπογραφή της σύμβασης διευκόλυνε τα σχέδια των ηγετών των δύο χωρών για τη διασφάλιση και την αναγνώριση των συνόρων τους, την επίτευξη εθνικής ομοιογένειας και την ενασχόληση με την εσωτερική ανάπτυξη, ενώ συγχρόνως έβρισκε σύμφωνη και την Κοινωνία των Εθνών.

13.5 Οι διαπραγματεύσεις στη Λοζάνη (4/5)

24-7-1923: Η Συνθήκη της Λοζάνης

Η Τουρκία ανέκτησε οριστικά από την Ελλάδα την Ανατολική Θράκη, την Ίμβρο και Τένεδο και την περιοχή της Σμύρνης.

Η Ελλάδα οριστικοποίησε χωρίς προβλήματα την ενσωμάτωση των νησιών του ΒΑ Αιγαίου. Τα σύνορα ορίστηκαν στον Έβρο.

Τα Δωδεκάνησα παρέμειναν υπό ιταλική κυριαρχία.

13.5 Οι διαπραγματεύσεις στη Λοζάνη (5/5)

Δίκαια μπορεί να χαρακτηριστεί η πιο σημαντική τομή στη διαδρομή της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Σηματοδότησε μια καθοριστική μεταβολή στους στόχους της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Από παράγοντας αστάθειας και πηγή αλυτρωτικών κινήσεων στα Βαλκάνια του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ού} αι. μετατράπηκε σε παράγοντα σταθερότητας. Βασικός στόχος έγινε πλέον η εξασφάλιση του αμετάβλητου των συνόρων και η διατήρηση της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της χώρας.

Βιβλιογραφία (1/2)

- Κάτσης Αρ., *Μικρασιατική εκστρατεία και καταστροφή*, Εμπειρία Εκδοτική, Αθήνα 2010.
- Llewellyn-Smith M., *Το όραμα της Ιωνίας. Η Ελλάδα στη Μικρά Ασία 1919-1922*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2009.
- Σβολόπουλος Δ. Κωνσταντίνος, *Η απόφαση για την επέκταση της ελληνικής κυριαρχίας στη Μικρά Ασία*, Ίκαρος, Αθήνα 2009.
- Σιούσιουρας Π., *Γεωπολιτική και ζωτικός χώρος. Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων*, Σιδέρης, Αθήνα 2012.

Βιβλιογραφία (2/2)

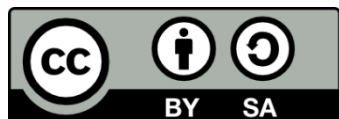
- Τζανάκαρης Β., *Δακρυσμένη Μικρασία 1919-1922. Τα χρόνια που συντάραξαν την Ελλάδα, Μεταίχμιο, Αθήνα 2007.*
- Τσιριγώτης Δ., *Η ελληνική στρατηγική στη Μικρά Ασία 1919-1922, Ποιότητα, Αθήνα 2010.*

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Στυλιανή Καλτσογιάννη
Θεσσαλονίκη, 10/09/2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ